د احمد شاه بابا دیوان

سریزه

د

حبیب الله رفیع

تدوین او ترتیب

مومن محمد

Ketabton.com

۱۹۹۹/۱۳۷۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه:

نوم	:	د احمد شاه بابا دیوان.
سریزه	:	حبیب الله رفیع.
ترتیب او تدوین	:	مومن موحد
کمپوزر	:	نور محمد نور.
کپوز	:	ایشیاسافټ. پېښور پښتونخوا.
د خپرېدو کال	:	۱۳۷۸ ۱۹۹۹
خپروونکی	:	دانش کتابتون. قصه خواني. پېښور ټلیفون: ۲۵۶۴۵۱۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپرندوی یادښت

احمد شاه بابا د لوی افغانستان مؤسس او خواخوږی پښتون واکمن وُچې د افغانانو د مېړانې تاریخ یې د نرۍ پر مخ ځلولی دی.

دی له ومره ډېرو جګړېزو خوځښتونو او یونونو سره سره یو فرهنګیال او فرهنګپال شخصیت هم و چې د ده له مېړانې سره د ده د شعر انګازې هم له ایرانه تر هنده پرتوله سیمه خپرې وې. ګرانو لوستوالو ته به د احمدشاه بابا د درانه شخصیت د واکمنۍ او چارو په اړه بشپړ معلومات وي او دا به هم ورته څرګنده وي چې هغه د سیمې پر څومره ستراتیژیك ځای واکمن وُ، ځکه نو د ده بې ساري بوختیاوې هم ورته څرګندې وي له دې سره سره چې ده بیاهم پښتو شعر وایه، له یو شاهکار پرته ورته بل څه نه شو ویلای. د ده د شعر دېوان دوه ځله خپور شوی لومړی ځل پر ۱۳۱۹ په کابل کې د لوی استاد پوهاند حبیبی او بیا د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمۍ له خوا خپور شوی، چې د لوستونکیو د مینې له امله له چاپېدا سره سم تری تم شوی دی .

دانش کتابتون دې اړتیا ته په پاملرنه له ډېر مهال راهیسې دا هیله په زړه کې پالله چې د سیمې د دغه نامتو واکمن د شعر دېوان د نوې خبرنې په ترخ په ښکلې بڼه بیا خپور او رامنځته شوې خلا له منځه یوسي. له نېکه مرغه یې د خپرېدا مهال اوس راورسېد.

مونږ هیله من یو چې د لوی احمدشاه بابا دېوان بیا خپراوی د پښتنې فرهنګ په وده کې ارزښتمن وګڼل شي.

په درناوی

دانش کتاب خپرنځی پېښور

۱۳۷۸/۲/۱۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د سريزې پر ځای

[۱]

پنځلسمه، شپاړسمه او اوولسمه پېړۍ د افغنستان په سياسي ژوند کښې ډېرې بدمرغې پېړۍ وې، همدې بدمرغيو د ژوند پر ټولو اړخونو سيورى کړى و.

په دې پېړيو کښې افغانستان ملي حکومتو نه له لاسه ورکړي وو، د واک ځواکونه ډېر کمزوري، محلي اوکاواکه وو. د هېواد ختيځې سيمې د هند کورګانيانو لاندې کړې وې. د هېواد پر لوېديځو سيمو ايراني صفويانو خېټه اچولې وه او د هېواد شمالي سيمې د ماوراءالنهر د شيبانيانو لاس ته لوېدلې وې. تر دې چې زمونږ هېواد دې پرديو ځواکونو تر خپل منځ د مقابلې ډګر ګرځولی و او زمونږ پر خاوره به يې له يو بل سره جګړې کولې.

له دې سره - سره افغانان هم تسليم شوي نه وو که سياسي واکمنۍ يې کمزورې وې هم، ملي اراده يې پياوړې وه او د هېواد په ګوټ ګوټ کښې يې يرغلګرو او اشغالګرو ته پاڅونونه کول او دوى ته يې اساسي ستونځې راولاړولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لړ کښې د هېواد په ختيځو برخو کښې پوره سل کاله روښاني غورځنګ په غورځنګ ؤ او د دښمن پر نظامي، سياسي، فکري او اقتصادي تاسيساتو يې بريدونه کول او هغه يې رانړول.

دا غورځنګ پر دښمن ظاهراً بريالى نه شو او د ښمن يې راونه پرځولای شو، خو د نورو غورځنګونو پيدا کولو ته يې لاره هواره کړه او د مبارزې زړې يې په ټول هېواد کښې رازرغون کړل.

د روښانيانو په پايځوړ کښې د ايمل خان مومند او دريا خان اپريدي لښکرو د مغلو په ککريو کښې اوبه وڅښې او بيا خوشحال خان خټك د افغان په ننګ توره وتړله اوغږ يې پورته کړ:

و مغـــــــول و ته به نـــن کړم اټك پوله
ملك به خلاص کړم د مغول له غال او غوله

د دې ټولو په پای کښې د هېواد په لوېديځ کښې ميرويس غورځنګ را ولاړ شو او دا سيمه يې د توري او تدبير په ګډ ځواك له ايراني ښکېلاك نه خپلواکه کړه، تر دې چې شاه محمود د وقايوي فتوحاتو په لړ کښې تر اصفهانه ورسېد او د شاه حسين صفوي ورسته واکمني يې رانسکوره کړه، شاه اشرف له ترکانو اوروسانو سره دايران د هغو ځمکو په ر سر چې دوی لاندې کړې وې جګړې وکړې او د ايران د وېشل کېدلو د مخنيوي هڅې يې کولې. له بده مرغه د ميرويس نيکه ځای ناستي دکورنيو مخالفتونو ښکار او د ايراني نادر افشار تر فشار لاندې راغوزار شول او يو ځل بيا د بشپړې ازادۍ په لاره روان هېواد دپر ددو د بشپړ اشغال ښکار شو.

احمدخان دنادر افشار يو ځوان خو پياوړی او غښتلى منصبدار و د هند په فتوحاتو کښې له نادرسره ملګری ؤ او د اداري، جګړې او سياست تجربه يې کوله. کله چې نادر افشار د ايران په خبوشان کښې د ده د ساتونکو له خوا ووژل شو نو احمدشاه بابا دخپلو افغاني عسکرو په مرسته هم دولتي خزانې او وسلې خوندي وساتل او هم يې د نادر افشار کورنى او اولادونه له بې سترۍ او ضرر ځخه وژغورل او وساتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې سمدلاسه کندهار ته راستون شو. د لويې جرگې د تاريخي عنعنې په را ژوندي کولو سره يې مشران سره کښينول او ترې ويې غوښتل چې د آزاد افغانستان له پاره مشر وټاکي او لکه د ميرويس نيکه د دورې غوندې داولس په مشوره اوخوښه په هېواد کښې يو ملي واك ټينگ شي.

جرگه تر اوونۍ زياته اوږده شوه اودنه ورځو ترتېرېدو وروسته چې دافغاني خيلونو مشران دملي مشر په ټاکلو سره يوه خوله نه شول نو صابر شاه ملنگ ددوي له منځه پاڅيد له نژدې کروندې نه يې دغنمو يا وربشو وږي راوشکول، رايې وړل اوداحمد شاه بابا په دستار کښې يې وروټومبل، لاس يې پورته کړل. دعا يې وکړه او ويې ويل چې احمدشاه زمونږ پاچا دی اوکه هر څو ځوان دی خو د تدبير او ميړانې له مخې بابا دی. دا ټاکنه جرگې په يوه خوله ومنله او احمد خان احمدشاه شو، بابا شو، د افغانستان پاچا شو؛ چې لږه ساه يې واخيسته په هېواد کښې دننه يې اداره جوړه او امنيت ټينگ کړ نو بيا يې په لښکرکښيو او فتوحاتو لاس پورې کړ، د هېواد په ختيځ کښې يې د هند نيمه وچه لاندې کړه او د ډيلي پر تخت کښيناست، ايران ته په توغ او نغاره ولاړ او دهغه هېواد ډېرې برخې يې لاندې کړې، د ماوراءالنهر زياتې سيمې يې ونيولې او له هغو ټولو يرغلگرو نه يې غچ واخيست چې تر ده وړاندې دوې دوې نيمې پيړۍ يې افغانستان تر منځ ويشلی او د هېواد خلك يې ځورولي وژلي او د آزادۍ په جرم په خپلو پاکو وينو لنبولي وو.

احمد شاه بابا يو مدبر پاچا ؤ. ديندار او خو د دارد پاچا ؤ، د دښمنانو په وړاندې "شديد" او د خپلو په وړاندې "رحيم" ؤ په عدل او داد يې پاچاهي کوله او په توره او مېړانه يې دهېواد پولې ساتلې.

ده دافغانستان سياسي پولې د دې هېواد له طبيعي پولو سره سمې کړې او په وقايوي فتوحاتويې دهېواد پولې مضبوطې او د واکمنۍ پر ځای يې په سيمه کښې يوه لويه ستړواکي ټينگه او افغاني امپراتوري يې جوړه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنۍ يادې شوي پېړۍ لکه څومره چې د پښتنو په سياسي ژوند کښې سپېرې او بدمرغۍ دي. همدومره د پښتنو په ادبي او ثقافتي ژوند کښې شنې او نېکمرغۍ دي اولکه څنګه چې په دې دوره کښې تورو (شمشيرها) مقابله کړې همداسې تورو (حروفو) او قلمونو هم مبارزه کړې او په پښتو کښې د ادب يوه لويه ذخيره اوپانګه رامنځ ته شوې ده تردې چې دې دورې ته دپښتو ادب زرين دور ويل کېږي.

روښانيانو چې دبايزيد روښان په مشر تابه په مغولو پسې توره را ايستلې وه، ورسره يې قلمونه هم راپورته کړي وو او په پښتو کښې يې دروښانه روښاني ادب خښته په همدې وخت کښې کښېښوده.

تردې وخته پښتو ادب په وقفه يې بنه اوپه خواره واره ډول زيږېدلی، خلق شوی او تر مونږ پورې رارسېدلی و، له دوهمې هجري پېړۍ نه د امير کروړ وياړنه اورېدل کېده، بيا چوپتيا وه، له درېيمې پېړۍ نه د هاشم سرواني غږ زمونږ تر غوږه رارسېدلی و، په څلورمه پېړۍ کښې د شيخ رضي او امير نصر لودي نيوکې او غبرګون د هغو تکفيرو نو بيان او سپيناوي کاوه چې دښمنانو په دوی لګولي وو، بيټ نيکه دپښتونخوا په يوه بله سيمه کښې له لوی خدای سره د زړه خواله کول اوځو نور د ګوتو په شمېر کسان. له پنځمې پېړۍ نه د شيخ اسعد ويرنۍ بوللله رارسيدلې، له شپږمې پېړۍ نه د شيخ تيمن کاکړ، ښکارندوی غوري، ملکيار غرشين، تايمني او قطب الدين بختيار غږونه اورو، په اوومه پېړۍ کښې پر پښتونخوا د مغولو تاړاك د تورو هنګامه هم تود وي او ورسره د تورو او ادب هم، هوتك بابا په خپل رزميه پاركي کښې ځوانان د دښمن مقابلې ته راغوارې او مبارزې او مقاتلې ته؛ شيخ متي بابا د خدای کاينات په نوي فلسفي نظر ګوري، په اتمه پېړۍ کښې ملکيار هوتك او اکبر زمينداوری ژوند کوي او پښتو ادب ته نوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بخښنـــي لـــري، پــه نهمــه پيــړۍ کــښې انفــرادي هــڅې پراخيــږي. د پښتونخوا پـه ګوټ ګوټ کـښې ادبـي زمزمـې اورو او لـه پښتونخـوا نـه بهر هـم سلطان بـهلول لـودي او خليـل خـان نيـازي پـه هند کـښې پښتـو شـعر وايــي. زرغــون خــان نــورزی او زرغونــه کــاکړه پـه پښتونخـوا کـښې، د شيخ ملـي دفـتر او ديوسـفزو ژونـد پـښـو پـه اړه د پښتنـو تـاريخ هـم دهمـدې پيـړۍ دی. خـو مـوږ ګورو چـې دا ټولـې حلقـې يولـه بلـه بيلـې اوخـورې ورې دي خـو روښـانيـان دبـايزيد روښان پـه مشر تابـه دقلم پـه اخيستو سـره ادب تـه زمـاني تسلسـل ورکـوي اوټولـې کـړۍ يـې دپرلـه پـورې لـړۍ بـڼه نيسـي او يـو داسـې ادبـي بنسـټ ږدي چـې پيـا وروسـته د پښتـو ادب طلايـي مـانۍ پـرې ودانـيږي.

دروښانـــي ډلـې مخکښ ليکـوال پـه خپلـه بـايزيد روښان و، چـې بيـا پسـې ارزانـي، مـيرزا، مخلص، دولـت، واصـل، کريمـداد، ملاعمـر او نـور د روښانـي ادب ډيـوه روښانـه سـاتي. اخونـد درويـزه کـه څه هـم فکـراً لـه دوي سـره مخـالف او د مغولـو پلـوي دی خـو د ادب پـه منـډه کـښې همهغـه د روښانيـانو لاره نيسـي؛ دی، زوی يـې کريمـداد اونـور پـيروان يـې همـدالاره پـالي اوپښتـو ادب تـه بخښنـې کـوي. ورپسـې خوشحال خټک هـم د توري تـر څنـګ خپـل تـېره قلـم هـم راپورتـه کـړی و او پـه پښتـو ادب کـښې يـې بنيـادي تيـږې کـښېښودې ده پـه خپـل کـور کـښې د ادب يـو روزنـځی او پوهنـځی جـوړ کـړ، ګڼ شـاعران زامـن او لـونړې يـې ټولنـې تـه وړانـدې کـړل اوګڼې ادبـي هسـتونې وشـوې، اشـرف خـان هجري، عبدالقـادر خـان، صـدر خـان، سـکندر خـان، بـهرام خـان، ګوهـر خـان، حليمـه، سـعيد، آزادخـان، کـامګار خـان او نـور د دې کورنـۍ خـوږ ژبـي شـاعران دي چـې ډېر پيـاوړي شـاعر يـې کـاظم خـان شـيدا د احمدشـاه بابـا همځولـی او همعصـر و.

د خوشـحال خـان خـټک لـه ادبـي پيـل سـره د پښتـو ادب زريـن دور پيـل شـو چـې نـه يـوازې پـه خټکـو بلکـه د پښتنـو پـه بيلابيلـو خېلونوکـښې پيـاوړي شـاعران رامنـځ تـه شـول او د پښتـو ادب يـوه نـوې هنګامـه يـې تـوده کـړه لکـه د ټولـو پښتنـو منلـی بابـا رحمـان بابـا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمیدمومند . خواجه محمد بنګښ. یونس خیبری. قلندر. مصري خان ګګیاني. معزالله خان مومند . اشرف خلیل، میامحمدي صاحبزاده. خنګل خلیل، نجیب سربندي. پیر محمد کاکړ. علیخان مهمنزی، ابوالقاسم، الپودي حافظ. عبدالعظیم رانیزی. محمد هوتك، زرغونه انا، بي بي زینبه، شاه حسین هوتك. ریدي خان مومند، ملانور محمد غلجی، عبدالرحیم هوتك او نور په لسهاؤ پیښاوري اوخوږ ژبي شاعران او ادیبان او د پښتو ادب دا اوج، موج، عروج او ځپاندي د احمدشاه بابا دڅونډ تر پایه را روانه وه، ده دهمدي طلایي عصر په پایځوږ کښي ژوند کاوه اوپه پښتوادب کښي یې مخې ته پخي ادبي تجربې پرتې وې.

[۳]

احمدشاه بابا دوخت ناوړه سیاسي حالاتو اودپردیو یرغلونو دتوري اخیستلو ته وهڅاوه اودپښتو ادب بي ساري ودې او پرمختګ دقلم اخیستلو ته، دی د خپلو پښتنو باباګانو امیر کروړ، بایزیدروښان، خوشحال خان خټك، سیدال خان ناصر، شاه حسین هوتك د توري اوقلم په ګډ میراث کښیناست او دواړه یې ښه وځلول اوښه وچلول.

هو! د بابا سیاسي، نظامي، اداري او جنګي اړخ تاریخونو ډېر ځېړلی او ځلولی دی تردې چې دده علمي، ادبي، تصوفي او فکري اړخ یې تر سیوري لاندې راغلی اوډېر لږ رابرسېره شوی دی.

موږدلته دده دڅونډ له لومړي اړخ نه تیرېږو اوپوازې پر دوهم اړخ یې غږیږو ځکه چې زمونږ له دې څېړنې اوددې دیوان سره یې همدا اړخ اړخ لګوي.

احمدشاه بابا مخکښې له دې چې واکمنی ته ورسیږي مشران یې دقوم مشران اوپه وړه کچه حاکمان وو نو دی له هماغه ماشومتوبه لکه څنګه چې دلوړو کورنیو عادت و تر روزنه لاندې نیول شوی اودرس اوزده کړې ته کښینول شوی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بابا په تنکۍ ځوانۍ دپښتنو دکورنیورقابتونو له امله دشاه حسین هوتک له خوا هغه وخت زنداني شو چي له خپل مشر وروز ذوالفقار خـن سره له فراه نه کندهار ته راغی. دی شپږ کاله دشاه حسین هوتک په زندان کښي و او د ځوانۍ د فکري ودې دا مهمه دوره يې په زندان کښي تېره کړه.

د احمد شاه بابا د زندان د دوري په باب تردې زيات هېڅ معلومات نشته خوزه فکر کوم چي دزندان دي دورې ده ته د يوه ښوونځي کار ورکړی وي او تصوف او ادب ته يې چې دواړه فکري تمرکز غواړي همدلته توجه راګرځېدلې وي.

دی له يوې خوا د پښتنو ديوې درنې کورنۍ غړی و، د شاه حسين هوتک کورنۍ هم يوه درنه او پښتنه کورنۍ وه، نو د ده د وروز بند د سياسي ملحوظاتو له مخې و چې دی ضمناً ورسره بندي وو، زه باور لرم چې دوی ته به د پښتنو مېلمنو په توګه په بند کښي تسهيلات او اسانتياوې برابرې وې او ځرنګه چې د شاه حسين دربار د علم او ادب دربار و نو يقينا چې احمد شاه بابا ته به دکتاب او مطالعې اسانتيا وې موجودې وې، ده به زده کړه او مطالعه کوله اوځرنګه چې د شاه حسين هوتک دربار د پښتو ادب د ودې دربار و نو فکر کيږي چې احمد شاه بابا به ادب ته دمخې کولو په لاره کښي دهمدې ادبي محيط تر اغيز لاندې راغلی وي، کـه څه هم ده ته ديوه بندي په حيث داسې مجالسو ته د تلولاره نه وه خو د دې ادبي هڅو فعاليتونو او منظم ادبي دربار نه چې هره اوونۍ به يې د نارنج په ماڼۍ کښي غونډې کولې، خبريده اواغېزمن کېده.

د۱۳-۱۴کلنۍ سن دزده کړې ،اخذ او استعداد دغوړيدنې سن وي. دی په بند کښي له نوروتولو مصروفيتونو نه بې غمه و او کتاب اوادب ته يې چې مخه شوې وي نو بيا د ده د ځپاند استعداد د غوړېدنې له پاره يو طلايي فرصت و او د ده د خدای ورکړي فراست او ذهانت د ودې له پاره يوه ښه زمينه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد شاه بابا دپاچا کېدولو پـه لومړيـو دوو کلونـو کـښې خپـل لومړی ديـوان راغونـډ او ترتيـب کـړ او داهـم ګواهـي لـي چې ده شـاعري تـر پـاچاهـۍ ډېـره وړانـدي شروع کړې اوبيـ هـم زمـا اټکـل دی چې د اديب پاچـا لـه همـدې زنـدان نـه بـه د ادبـي مدرسـې پـه تـوګه خپلـه شـاعري او خپـل ادبي فعـاليت رانښلولـي وي.

[۴]

احمـد شـاه بابـا لـه تنکـۍ ځوانـۍ نـه تـر مړينـې پـورې پـر لـه پسـې شاعري کړې اوزياته ادبـي پنـګه يـې مورېـته راپـرېښې ده .

لـوی اسـتادعلامه عبدالحـی حبيبي پـه "لـوی احمـد شـاه بابـا" کـښې احمدشـاه بابـا د خوشـحال خـان خـټك د ادبـي مکتـب پـيرو بللـی او د ده وينـا سـاده، لـه پيچلـو اسـتعارونه لـرې خـوږه او دلکشـه ګڼي (لـوی د احمد شاه بابا پنځم مخ) خـو پـه پښتانـه شعراء کـښې خپلـه خـبره بيرتـه اخلـي او د رحمـان بابـا دادبـي مکتـب پـيرو يـې ګڼي (پښتانـه شـعراء۱/ ۳۳۰مـخ)

لـوی اسـتاد د خوشـحال خـان خـټك د ادبـي سـبك او مکتـب ځانګړنـې داسـي شـمېري:

۱- دې سـبك د پښتـو شـعر ډېرارت کـړ، عـلاوه پـر غـزل، مثنـوي، قصيـده، ربـاعي چـې تـر خوشـحال دمخـه ويـل شـوي وو ده نـور ټول دعربـي اوفارسـي دشـعر اقسـام پـه پښتـو وويـل او ځينـې ابتکارونـه يـې هم د شعر پـه اقسـامو کـښې وکـړل.

۲- پـه دې سـبك کـښې هـر ډول صوفيانـه، اخلاقـي، فلسـفي، فکـاهي مضـامين او مـدح، رثـاء، محاکـات، اجتمـاعي خـبرې شـته چې ملـي عواطـف او مزايـا هـم تلقيـن کـوي اويـو ښه حـاوي اورات سـبك دي.

۳- پـه دې سـبك کـښې دپښتـو اوپښتونوالـی او د پښتنـي اخلاقـو او ملي احساساتو روزنـه هم شـته او د خوشـحال خـان خـټك خپـل اشـعار د ملي جذبـاتو ډك دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- پـه دې سـبك کـښې - اوږدې اوږدې قصيـدې پـر يـوه موضـوع چـې شـاعر غـوره کـړې وي ويـل شـوې دي چـې هـره قصيـده يـو بـېل اجتماعي يـ تبليغـي يـا تـاريخي مضمـون دی.

۵- پـه دې سـبك کـښې بديعـې صنـايع او تلازمـات او تـشـبيهات ګډ شـول مـګر دومـره ده چـې شـاعرانو يـې د اشـعـارو سـاده ګي او سلاسـت. تـر صنعت اوتکلـف قربـان نـه کـړل او د طبيعـت لـه لمنـې څخـه ونـه وتـل او ډېرې پېچلي وينـا وې يـې پـه اشعـارو کـښې رانـه وړې.

۶- حماسـي احسـاسـات پـه خپلـه خوشـحال خـان پـه دې سـبك کـښې راوړل اوشاګردانو يې هم لـږ -لـږ پيروي وکـړه.

۷- تنقيـد اوهجـو هـم پـه دې سـبك کـښې شـته او پښتـو شـاعرانو مخصوصـاً د مغولـو د اسـتعمار طلبـانو ډېره هجـو او غندنـه کـړې او د پښتونوالي پـه مقابل کـښې يـې د مغولوالـي کلمـه جوړه کـړې ده.

۸- د دې مکتـب پـه اشـعـارو کـښې ډېر حکـم او نصـايح اوفلسـفي مطـالب شـته چـې د ژونـدون اسـرار او دقـايق پکـښې نغښتـل شـوي دي.

۹- د ادبـي ارزښت لـه پلـوه دا سـبك تـر ټولـو جـامع اوښه دی چـې معنـوي او شـعري دواړه قوتونـه لـري.

۱۰- پـه دې سـبك کـښې خورالـوړ اودنزاکتـه ډك شـاعرانه تخيـلات شـته او دتخيـل نوښتونـه لـري چـې طبيعـي رنـګ لـه لاسـه نـه ورکـوي (پښتانـه شـعراء/ ۲۸-۲۹مخونـه).

اروانباد علامـه حبيبـي درحمـان بابـا د سـبك ځانګړنـې داسـې يـادوي:

۱ - د دې سـبك شـاعر د روح الـهام منـي، د مـادې سـره يـې ډېر سر و کار نـه دی، د هغـې دنيـا څخه خبرې کـوي چـې ابـدي دنيـا ده.

۲ - د دې سـبك شـاعر لـه مـادي کثافـاتو څخـه لـېرې کـېږي او هلتـه ځي چـې صلـح کـل دی او د دې خـاوريني نـړۍ شـور ماشـور پکـښې نشـته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - دا سبك په ادا او د احساساتو په تصوير کې سپېڅلی او سليس دی. ابهام پنه نه ګني او د شعر الفاظ ساده او ښکلي خوښوي.

۴ - غزليات. قصايد. رباعيات او د شعر ټول اقسام په سپېڅلي ډول وايي او له مينې او اخلاقو څخه نږغېږي.

۵ - د عشق او مينې په دنيا کښې هم د واقعيت خوا ته ځي او د خيال لر تابع کېږي.

۶ - د دې سبك شاعر عشق او الهام د ژوندون مدار ګڼي. يقين او ايمان پر عقليت غوره ګڼي. (پښتانه شعراء، ۱/ ۳۰-۳۱مخونه.)

زما له نظره احمد شاه بابا د شاعرۍ ځانګړی سبك لري، د چې خوشحال بابا د سبك لړ لړ نخښې هم پکې شته، د رحمان بابا د سبك ځينې ځانګړنې هم لري او د روښانيانو د سبك او حتی د ده د معاصر او د دربار د شاعر پير محمد کاکړ د سبك رنګ هم پکښې شته چې زه دلته دا ټول سبکونه نه څېړم، بلکه په لنډيز سره وايم چې:

د احمد شاه بابا د شاعرۍ په تصوفي اړخ کښې د رحمان بابا د سبك پر اغېز سربېره د روښاني تصوف رنګونه هم جوت او ښکاره دي او خصوصاً شعر يې د شکل له اړخه تر خوشحال بابا او رحمان بابا ډېر زيات د روښاني شاعرانو رده پالي او تر ډېره حده د رحمان بابا د شعر له سلاست او د خوشحال بابا د شعر له صلابت نه را ټيټ دی او ان کله کله له فني ګډوډيو، د قافيې له ګنو عيبونو سره مخامخ او د بحرونو او سېلابونو له کچ او مېچ نه پرېوتی دی.

همدا راز د احمد شاه بابا د شعر يو خوندور اړخ د اولسي ادب رنګ دی، چې پرې پروت دی او ډېر بيتونه او غزلونه يې له تاريخي نارو، غاړو او د ميندو او ماشومانو له سندرو سره نژدېوالی او ورته والی لري او اولسي ژبه او ادا ساتي.

لکه دا بيت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخـــــامخ راغله زيري
رنګ يې ګل سترګې ګلې

کټ مټ د "غاړې" په بڼه دی

په دې توګه د احمد شاه بابا شاعري که کوم ځانګړی ادبي مکتب نه دی، نو د سبك له مخې يقيناً چې ځانګړې کره وره، جوړښت او پايښت لري، چې تاسې به د ديوان د لوستلو پر وخت دا ځانګړنه او ښکلوالی ښه ترا محسوس کړئ.

[۵]

د احمد شاه بابا د ديوان ګڼې، قلمي نسخې موندلې کېږي، موږ د ده د ديوان نسخې په دوو ډلو وېشلای شو. يو د هغه ديوان نسخې دي چې ده د خپلې واکمنۍ په څلورم کال راغونډې کړې او زياته برخه يې د ده د ځوانۍ او د پاچاهۍ تر دورې وړاندې شعرونه دي، دا ديوان بيا بيا نقل شوی چې ګڼې نسخې يې راپاتې دي او په پای کښې يې دا بيتونه راغلي دي:

کتاب ختم شو په دوشنبې	يارانو موږ به څو تاسو دلې
پـــه اخر ورځ د روژې	سنه هزا و صد شصت و ســـې
ارام وربـــــاندې نه وي	بيـــا پـــه صبر يې شي تســـلې
احمدپه دعا يادکاندي يارانو	چې په کار يې شي په ورځ د خولې

د دې دفتر په اکثرو شعرونو کښې د ده نوم تش "احمد" راغلی او يوازې هغه غزلې يې "احمد شاه" لري چې د شاهي پر وخت يې ويلې.

بل د ده د ديوان هغه نسخې دي چې د ده تر مړينې وروسته راغونډې شوې او د ده ټوله شاعري پکښې خوندي ده، د ديوان د دې بشپړ متن نسخې محدودې او معدودې دي.

د احمد شاه بابا ديوان لومړی ځل علامه عبد الحی حبيبي د لوی احمد شاه بابا په نامه له يوې مفصلې او مبسوطې سريزې سره په ۱۳۱۹ المريز کال په کابل کښې د پښتو ټولنې له خوا خپور کړ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم ځل په ۱۹۶۳ میلادي کال د پېښور د پښتو اکیډمۍ له خوا په پېښور کښې خپور شو که څه هم د پېښور چاپ. د خطي نسخو تر څنګ د کابل له چاپ نه هم استفاده کړې. خو ډېرې غزلې تري پاتې شوې او يـ يې پرې ايښي دي. په همدې ترتيب د پېښور د چاپ زياتې غزلې د کابل په چاپ کښې نشته او له خطي نسخو اخيستل شوي، فکر کېږي چې دا به دا ستا د حبيبي په لاس کښې خطي نسخو نه درلودې او يا به يې ځينې ده قصدا پرې ايښي وي ځکه ډېرې ابتدايي او خامې غزلې پکښې شته چې تنقيح شوې او تصحيح شوې نه دي او د بابا د ديوان د ابتدايي مسودو ښکارې.

په هر حال دا چاپ د بابا ټول تر لاسه شوی کلام لري او د دې دواړو چاپي نسخو له مخې تيار شوی دی. له دويم چاپ نه اخيستل شوې غزلې او بيتونه په ستوري نخښه شوي او په ګډو غزلو او اشعارو کښې د کابل چاپ متن ته ترجيح ورکړل شوې ده.

ګران مومن موحد د بابا د ديوان دا کار په خاصه مينه او جذبه کړی او په خپل لګښت يې تاسو ته وړاندې کوي چې د ده دا له خپل ملي کلتور، ادب او معنوي شتمنيو سره مينه د ستايلو او مبارکۍ وړ ده.

په درنښت

حبيب الله رفيع

حيات اباد، پښتونخوا

۱۳۷۷/۱۲/۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزليات

(۱)

(۱)

بـــسم الله الرحمن الرحيم زما ده در د زړه پـــه اقـــليم زما
بـــسم الله الرحمن الرحيم زما بـــصر د زړه ده ســـليم زمـــا
بسم الله الـرحمن الـرحـــيم زما ب بـاور مـــيم در نعيم زمـــا
بـــسم الله الـرحمن الرحيم زما بـــسم "الله"د دهـر ابر كريم زما
بـــسم الله الرحمن الرحيم زما ده د روح بحـــر عـــميم زما
بسم الله الـرحمن الــرحيم زما نـــور د زړه په حـــريـــم زما
بـــسم الله الرحمن الرحيم زما
"احمد" نـــا.... رب رحـــيم زمـا

(۲)

كـــه ووايـــم زه رشـــتـــيا وابـــه نـــه ورمـــه لـــه تـا
مـــا نـامـوس دربـانـدې ايښی كه بد نـــوم مـــې وي پـــه دا
بـــد نـــامـــي مې نيكنامي ده كه مې مينـــه وي رشـــتـــيـــا
چې رقيب په ستركـــو ويـــنـــم توكل پـــــه ربـــــــنـــا
له اوله سر بـــازي كـــــړم په تـــبـــره تـــوره دلا
كـــــه مــــې لانفـى الا كړه زه بـــه تـل اوســـم بـقـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیارو ووت له لاسه
نه نداره "قالوا بلی"
معرفت "قالوا بلی" دی
بیا ده نفی ماسوا
❁ بقابخره مشوشه
الف یوتر ابدا
❁ احدیت د "ب" باور شو
"ت" توحید وایه ما
❁ "ث" ثبوت نور کړم
ثبوت نور د مصطفي
❁ چي عالم پیدا نه ؤ
ما د نور تړله ملا
❁ دي آمرزنده د هر چا
په قدم یي شه فنا
د وحدت پر مځکه اوری
هویت خره معنی
دا ویل پریږده "احمده"
که ویل د مصطفیﷺ

❁❁❁

(۳)
(۲۲)

په خوا راغله محبوبا
عجب ښکار کا دلربا
❁ هره چار له مکاری کا
د عاشق خونه فنا
دا پخپل حسن غره ده
پر عاشق پر و ته بلا
علاج نه لري عاشقه
پرې کره سر په تبغ د لا
که ته سر پریکړی راشي
دا به ووینې اعلا
رقیبان دي په دالار کښې
وایه تل "لاحول ولا"
که ته خلاص شوې له رقیبه
کړې به سیر " الی الله"
"الی الله" سیرونه ډېر دي
مېوه واخله د بقا
د بقا مېوه هم پریږده
کړه د "هو" پټکی تر ملا
که د "هو" پټکی تر ملا کړې
جهان ستا تر ابدا
"احمد" خدای په مل اختیار کړه
چې اختیار مشکل کشا

❁❁❁

(c) ketabton.com: The Digital Library

۞ (۴) (۳۳)

اوس زه ستا کوم ثنا ای فریاد رس شهها
لاس په سر درته ولاړیم یار له مامه کړې جدا
ارمان هزار ارمان صنم مالا په هیڅ حالت مه کړه سوا
اس د خیال دی په شان دی په قدم قدم په چشمو زما
آفتاب چې دی له مخه رنګ زیړی کا ترو په کوم حسن سمی کړي له تا
آسمان که مخ نسکورمځکی ولور ته ګنه یا دیي شوه د ستا د قد علیا
آیینه چې له شصته دي جلوه کا له حیرته سترګی څو ړی ثریا
آبی مخ زه اوره رنګ ژړا کړم له ژړا مي د سینې زیړی لالا
آبیه د مجنون له مخې ولاړ شه له دنیا چې په ارمان و ته لیلا
آب حیات دی له زنخه معلومیږي له غابښونو صبحدم کوي خندا
اشنا یې جانه هغه بللي بویه چې په غم وخوږ زهیروي د اشنا
ابد د رحمت که سر ببرون کا چې په داغ زړه د لا لا و که ژړا
انکې یې د سرو زرو توري خاورې چې پرې نه وي د شهلا سترګو رڼا
اورمې په زړه بل دتا د عشق دی آرزو مند دی ددیدن یم دلربا

احمد په یار قسم دی بی له یاره
که به خوښ وی په دنیا یا په عقبا

۞۞۞

(۵) (۴۸)

که په زړه باندې هر څو کوم دوا بې لیدنه به جوړ نشي راته دا
زما زړه که دلې وای ما به دوا کړه باري وړی دی د یار مهر ووفا
معشوقه په هسکواله لکه اسمان شوه و اسمان وته لاس نه رسي د چا
چې له لاسه نا امیده هم له پښو سي بل امید یې پاته نسي بې له خدا
مینه هیچیرې په زرو په زور نسي د شها مینه په روح ده زړه لتا
محبت که یې په زرو یا په زور وای نن به مینه وه حاصله د هر چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وښه عشق لره فنا نشته هېچېرې   سي فاني باقي، بقاسي هم فنا
چې فاني سي دا باقي، بقا فنا سي   عشق به سي فنا بقا هم بيا لقا
نور به درسي ده بقا بې نهايته   تا به هله كاله عشقه بيا جدا
چې له عشقه دې جدا كړى زما جانه   دربه سي معنى وتاوته دانا
دغه عشق به لتانه ځي تل تر تله   له سواوو به سوا كړې ته سوا
چې سوا ته له سواو وكړې سوا   معرفت په معرفت به سي روښا
معرفت ګوره له ياره سره دادى   بې له ځانه به يار وينې هم اشنا
❁ هم يې عشق يو اراده دى كه پوهېږى   اراده يې بيا زېور كړه د بقا
❁ په نظر د تاد يار تفاوت نسته   لكه دوه ستركې د چا چې وي بنا

وايې غوست بوقلمون كميس"احمده"
نه دى رنګ له بله رنګه يك تنها

❁❁❁

﴿٦﴾   ﴿٦٤﴾

راسه راسه مرحبا   ته له خدايه غوښتې ما
هميشه مى ياد ولې!   اى زما د زړه صفا
آراسته كه په دنيا يم   زه بى ځو كوم بې تا
همېشه زاري دعا كړم   چې مې تل واى دلربا
مرګى ښه دى په دنيا كښې   نه چه ځوك سي بې وفا
سر په تېغ پريكړى ښه دى   تر بې پته په دنيا
چې زه سرپه بورجل كښېږدم   نور به څه كړې راته وا
چې يې سر په مينه كښېښود   هغو يو وړه محبوبا
چې مې مينه يا دوله   تېر تر ځان وم لا پخوا
اى دلبره زړه به ښه كړې   كه ته واورې دا زما
❁ چې د زلفو په دام كيووت   دا عاشق ووې بلا
❁ دا رضا به په رضا كه   كه ته هم كوى رضا

په كار نه دي بې له تا

(c) ketabton.com: The Digital Library

"احمد شاه" ته دواړه سرایه

❁❁❁

(۷) (۷۷)

چې معشوق عاشق ته وايي بې حيا | بې حياء دی عاشق نه وي بې ثنا
دا د عشق په اور صيقل د عاشق زړه دی | په هيڅ شي به دی نور نه شيي ناصفا
ليونی به د صحرا ولورته راسی | که پر راسی ستا له مخه يو ضيا
که دستګيرې مې دا ستا زلفينې نه شوې | تل به يم د فقيری په انزوا
هر يو زړه چې په مژګانو ستا زخمي سو | بې دا ستا له سترګونه وينې شفا

چې په څه يار راضي کيږي" احمد شاهه"
که په سر وي که په مال وي زموږ رضا

❁❁❁

(۸) (۸۳)

ستا له مينی په عالم کښې سوم رسوا | لړو ډير خو د زړه حال وماته وا
چې دې حسن له دنيا څخه عروج کړ | ګنه زما خته خمير وه په عشق ستا
تور طالع به زما سپين پر دنيا نه سي | مګر ستا مينې پرې وکړه تجلا
نور د حسن دې تمام له ځانه بيل کړم | څکه نور د جهان نه وينم بې تا
چې مې زړه هسې دا ستاد نور دفتر سو | دغه زړه په زړه خبر کړم لا پخوا

"احمد شاهه" هميشه خوښ اوسه له خدايه
چه مرآت د زړه دی خدای کړه محبوبا

❁❁❁

❁ (۹) (۸۹)

راشه راشه دا معنی څه ده ملا
معنی له لفظ کوم لفظ دی له معنا
يومرغه سينه په اورېښې په اوبه سرپه اوره کښې
خوراك يې دسينی لارووطن پټ په خپله ها
اوراوبه اوره په خپله ها کښې منجمد شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هاخالي مرغه تروو اوس په خپله که ثنا
دوه يې ځانګې ځينې بيل دی نه نوی شتی
پرواز يې په انديښنه حکم که په چا بلسا
شپږ مښو کې يو له بله پټی لس يې ستر ګې
پنځه د شپې پنځه کا ته د ورځې که په غلا
اوو يې ژبې دوه يې سره د هر سر نور جدا
شپږ قراری او اوومه يې د خپل صفت ګويا
مزکه عدم تخم معدوم ثمرزمان د تسلسل دي
ددی مزکی تخم ثمراوپه اوره شنه والیوجود فنا
"احمد" چې دا بيانکه هر طالب به طبع وايي
ګرانه نه ده ... ايمان عقيق کاندی فضلا

❁❁❁

(۱۰) (۹۷)

که زه نوريم ستا د کوريم محبوبا هسی نه چې د پيغوريم محبوبا
نه د اصل لاف کوم نه د خبرو اور لړونی ستا د اوريم محبوبا
که دا ستا نظر پر ماوی تر لمر لوی يم که نظر کړې هومره نوريم محبوبا
که قدم زما پر سر ږدې اې دلبره! زه خو خاورې ستا د لور يم محبوبا
چې قدم مې ستا د خيال په خاطر راسي زه خو ستا د خيال انځور يم محبوبا
زه په دا له نور عالمه بيګانه شوم چې له زړه په عشق خمسوريم محبوبا
له "احمده" مه غواړه بې وفايي
ستا په مينه سره توريم محبوبا

❁❁❁

(۱۱) (۱۰۴)

وبورجل ته دې ولاړ دي مينان ستا
که يې وژنې خو په حکم دي روان ستا

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library